

Kazimierz Łęczycki

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

EKONOMICZNE I POZAEKONOMICZNE ASPEKTY EFEKTYWNOŚCI GOSPODAROWANIA

ECONOMIC AND NON-ECONOMIC ASPECTS OF BUSINESS EFFICIENCY

Słowa kluczowe: mechanizm rynkowy, konkurencja doskonała, efektywność gospodarowania, kategorie efektywności, efekty zewnętrzne

Key words: market mechanism, perfect competition, business efficiency, categories of efficiency, external effects

Abstrakt. Celem badań była próba oceny efektywności gospodarowania przez pryzmat zmian zachodzących we współczesnym życiu gospodarczym. Oprócz efektywności rozumianej jako relacja efektów nakładów, wyodrębniono i zdefiniowano m.in. takie pojęcia, jak: racjonalność, gospodarowanie, celowość, sprawność, skuteczność, korzystność, ekonomiczność. Mechanizmy rynkowe oprócz swoich zalet mają wiele wad, które utrudniają efektywną alokację zasobów. Są to naturalne zawodności rynku, tj.: efekty zewnętrzne, dobra publiczne, rosnące przychody oraz asymetria informacji. Powodują one, że w analizie efektywności należy rozważać problem wzrostu przez pryzmat racjonalizacji kosztów oraz uwzględnianie okresów szybkiego i powolnego wzrostu gospodarczego. Konieczne staje się doskonalenie mechanizmu rynkowego i wykorzystywanie w jego ocenie różnych kategorii efektywności gospodarowania. W ocenie podmiotów gospodarczych funkcjonujących w warunkach konkurencji doskonałej mogą być wykorzystywane wszystkie kategorie efektywności.

Wstęp

Samuelson i Nordhaus [2012] zaliczali efektywność do jednego z kluczowych pojęć w ekonomii. Według nich gospodarka jest efektywna, jeżeli dostarcza najbardziej pożądaných zestawów dóbr i usług przy danych zasobach i technologii. Inne określenie mówi, że jest to poszukiwanie dobrej równowagi pomiędzy takimi zasobami jak czas, pieniądz, przestrzeń oraz materiał a celami które stawia przed sobą organizacja.

Problemy efektywności postrzega się głównie przez pryzmat efektywności zasobów rzeczowych, które Griffin [1999] razem z zasobami ludzkimi, finansowymi i informacyjnymi zalicza do 4 podstawowych czynników kształtujących funkcjonowanie podmiotów gospodarczych. Efektywność wykorzystania zasobów rzeczowych uznano za fundamentalny problem ekonomiczny. Zoptymalizowanie proporcji nakładów w procesach produkcyjnych jest podstawowym działaniem gwarantującym racjonalne gospodarowanie. Ich poziom oraz efektywne wykorzystanie decydują w największym stopniu o dobrobycie społeczeństw. Dobrej jakości żywność, leki, odzież, surowce energetyczne oraz dostateczne zasoby maszyn i budynków kształtują poziom stopy życiowej ludności. Problem ten postrzegany jest w kontekście ograniczonych zasobów naturalnych. Potwierdzeniem takiego rozumienia tych zagadnień, jest pogląd przedstawiony przez jednego z najwybitniejszych ekonomistów XX wieku, noblistę z 1976 r. Milтона Friedmana [2013]: „Akumulacja kapitału rzeczowego w postaci m.in. fabryk, biurowców, autostrad, samochodów, budynków, maszyn, lodówek itp. odgrywa zasadniczą rolę we wzroście gospodarczym. Bez tej akumulacji nie mógłby nigdy nastąpić wzrost gospodarczy. Nie dziedzicząc kapitału, każde kolejne pokolenie trwałoby dorobek poprzednich. Podobnie doniosłą rolę odgrywa akumulacja kapitału ludzkiego w postaci większej wiedzy, umiejętności, zdrowotności i długowieczności. Oba powyższe rodzaje kapitału warunkują się nawzajem”. Takie stawianie problemu nie neguje oczywiście rozumianego i docenianego znaczenia tzw. wartości wyższego rzędu (kultura, sport, wypoczynek).

Material i metodyka badań

Problemy efektywności gospodarowania, wynikające z samej istoty ekonomii, nabierają odmiennego charakteru w kontekście zachodzących przemian w zmieniającej się rzeczywistości politycznej, gospodarczej i społecznej. Celem głównym badań była próba oceny nowego i jednocześnie odmiennego sposobu postrzegania problemów efektywności gospodarowania w kontekście zachodzących przemian gospodarczych. Kształtują one nowy sposób widzenia zjawisk ekonomicznych, stąd w pierwszej kolejności przedstawiono odmienne poglądy w tym zakresie różnych ekonomistów. Sformułowano w formie pytań następujące cele szczegółowe:

- 1) jak ukształtowały się najistotniejsze problemy zmian zachodzących w mechanizmach rynkowych w konsekwencji kryzysu ekonomicznego,
- 2) jakie kategorie mogą charakteryzować efektywność gospodarowania – próba doboru i zdefiniowania,
- 3) w jakim stopniu wyodrębnione kategorie efektywności gospodarowania mogą przyczynić się do doskonalenia sposobów objaśniania przemian makro- i mikroekonomicznych w gospodarce;
- 4) jakie mogą być potencjalne kierunki badań nad efektywnością oraz metodycznymi aspektami badań.

Zastosowano metodę analizy treści. Wykorzystano następujące podstawowe źródła informacji: podręcznikowa literatura przedmiotu, publikacje naukowe oraz popularno-naukowe zamieszczone w wysokonakładowej prasie codziennej, głównie zagranicznych autorów. Z reguły przedstawiały one osobiste poglądy autorów w sposób na tyle wyraźny, że można było poznać ich stosunek do zdarzeń, których dany opis dotyczył.

Mechanizmy rynkowe i ich ułomności w funkcjonowaniu gospodarki

Przemiany w życiu społeczno-gospodarczym na przełomie XX i XXI wieku zdynamizowały znaczenie ekonomicznych aspektów działalności człowieka i postępu cywilizacyjnego. Judt [2008] stwierdza, że takie elementy polityki, jak wspólnota działań i postawy obywatelskie znajdują się w zaniku i mają coraz mniejsze znaczenie w funkcjonowaniu społeczeństw. Współczesna polityka coraz bardziej jest podporządkowana racjonalności rynku. Oparcie funkcjonowania gospodarki o mechanizmy rynkowe stanowiło odpowiedź na poszukiwanie racjonalnego porządku społecznego oraz możliwie dobrego sposobu zarządzania społeczeństwem. Mechanizmy rynkowe okazały się najbardziej atrakcyjną ideą, zakładającą, że jednostki najlepiej rządzą się same, gdy postępują według zasad rynkowych, wykorzystując posiadane możliwości swobodnego działania. Według Sandel [2012], gospodarka rynkowa to najbardziej cenne i skuteczne narzędzie organizowania procesów produkcyjnych, co oznacza, że właściwy dobór zasobów (nakładów) rzeczowych ma w tym zakresie kluczowe znaczenie.

Doktryna liberalna zakłada, że na rynkach, zwłaszcza doskonale konkurencyjnych, działające niezależnie od siebie podmioty gospodarcze w spontaniczny i automatyczny sposób regulują podaż i popyt. Realizowane w ten sposób ich jednostkowe interesy ekonomiczne przyczyniają się w największym stopniu do wzrostu efektywności gospodarki na poziomie makroekonomicznym. Wszystkie zalety mechanizmu rynkowego ujawniają się przede wszystkim w warunkach konkurencji doskonałej. Zwrócili na to uwagę Samuelson i Nordhaus [2006] oraz Burda i Wyplosz [2013]. Odwołali się oni do Adama Smitha, który opisał te prawidłowości w fundamentalnym traktacie *O naturze i przyczynie bogactwa narodów*. Zaslugą późniejszych ekonomistów było doskonalenie wiedzy z tego zakresu¹. W warunkach konkurencji doskonałej następuje przede wszystkim efektywna alokacja zasobów. Jest ona konsekwencją stosowania najbardziej racjonalnych technik wytwarzania, co wynika m.in. z minimalizacji nakładów zasobów rzeczowych. Odpowiednio intensywna konkurencja dostosowuje podaż do popytu i optymalizuje w ten sposób ceny. Wchodzące do gry rynkowej przedsiębiorstwa, oferując produkty zbliżone do znajdujących się na rynku, eliminują nadmierne zyski monopolistyczne.

¹ Burda i Wyplosz podali, że w latach 50. XX wieku, na podstawie badań empirycznych K. Arrow i G. Debreu wskazali, warunki po których spełnieniu gospodarka rynkowa zapewnia społecznie optymalną alokację zasobów.

Jednak poszczególne przedsiębiorstwa i gospodarstwa domowe podejmujące decyzje na rynku, bardzo często pozbawione są wiedzy o postępowaniu innych podmiotów gospodarczych. Według Keynes (w przeciwieństwie do zwolenników liberalizmu), występuje wtedy zjawisko, zawodności koordynacyjnej na zdecentralizowanych rynkach. Mają wówczas miejsce zakłócenia równowagi i nawet jeżeli siły rynkowe je usuną, to koszty społeczne mogą być wysokie. Stąd w takich sytuacjach konieczna jest interwencja państwa, które ponosi odpowiedzialność za stan i funkcjonowanie całej gospodarki. Oznacza to, że makroekonomia zajmująca się ogólnymi zagadnieniami funkcjonowania gospodarki oraz mikroekonomia, która bada zachowania jednostek (rynki, przedsiębiorstwa, gospodarstwa domowe), muszą być ze sobą ściśle powiązane.

Konkurencja doskonała jest jednak celem, wzorcem, do którego dążymy. W rzeczywistości gospodarczej, w zależności od rodzaju i zakresu rynków, występują bardzo znaczące odstępstwa. Burda i Wyplosz [2013] określili to jako „naturalne” zawodności rynku i wyróżnili 4 ich rodzaje: efekty zewnętrzne, dobra publiczne, rosnące przychody oraz asymetrię informacji. Efekt zewnętrzny występuje wtedy, gdy czyjeś działanie wpływa na sytuację innego (np. dostające się do rzeki zanieczyszczenia szkodzą innym użytkownikom). Dobra publiczne (np. czyste powietrze czy parki publiczne) są wykorzystywane bez ograniczeń, natomiast generują koszty, które ktoś musi ponieść. Najczęściej czyni to państwo. Z kolei rosnące przychody dotyczą korzyści skali. W tym przypadku rynek może doprowadzić do powstania monopolu naturalnego, w konsekwencji pojawi się społeczna nieefektywność. Państwo powinno wówczas interweniować. Natomiast asymetria informacji oznacza, że o sobie wiemy więcej niż o innych. Tak samo jest z rynkami, które ujawniają tylko informacje korzystne dla siebie. Państwo powinno zmusić rynki do upowszechniania informacji.

Obecnie racjonalność rynku trzeba widzieć w szerszej perspektywie. Tak należy rozumieć poglądy Sedlacka [2012]. Za istotne elementy funkcjonowania gospodarki uznaje on wartości i moralność. Badacz twierdzi, że wiara w racjonalne i sprawiedliwe działanie rynku jest przesadzona. Nieuzasadniona, a nawet ryzykowna jest wiara w to, że siły rynkowe działające spontanicznie (według opcji liberalnej), zawsze postępują racjonalnie. W kontekście tak postawionego problemu stawia pytanie, czy pragniemy gospodarki służącej wyznawanym przez nas wartościom, czy też zniszczyć wszystko wokół w celu osiągnięcia mitycznego wzrostu, który jest kosztowną i nieefektywną metodą redukcji biedy. W ten nurt opinii, ale niejako z drugiej strony, wpisuje się pogląd publicysty ekonomicznego Gadomskiego [2009]. Stwierdził on, że w krótkim okresie decyzje państwa mogą bardziej mobilizować gospodarkę niż mechanizmy rynkowe i doprowadzać do wzrostu produkcji, ale jedynie tej, w której koszty nie mają znaczenia. Natomiast wiadomo, że istotniejsza jest efektywność, która uwzględnia racjonalizację kosztów. Sedlacek [2012] popiera politykę ekonomiczną opartą na oszczędnościach kosztem wzrostu. Powinno się przyspieszać wzrost, gdy jest słaby i spowalniać, gdy jest zbyt szybki. W dobrych czasach należy oszczędzać pieniądze, aby je wydawać w czasach złych. Konkluzją powyższych rozważań może być postulat Vogla [2011], nakazujący konieczność tworzenia nowych pomysłów teoretycznych, ujmujących zjawiska ekonomiczne jako produkty historii tworzonej przez człowieka. Jest ona z reguły mało przewidywalna.

Elementy charakterystyki efektywności

Efektywność gospodarowania jest zjawiskiem złożonym i wielokierunkowym. Najczęściej podawane charakterystyki określają efektywność jako stosunkowe lub różnicowe zależności pomiędzy efektami a nakładami. Definiowanie tego zjawiska ekonomicznego w takim kształcie należy uznać za zbyt duże uproszczenie. Stąd podjęto próbę scharakteryzowania efektywności w szerszym kontekście. Przede wszystkim na podstawie specyfikacji i objaśnienia najważniejszych pojęć bezpośrednio związanych z tą kategorią ekonomiczną.

Racjonalność oraz gospodarność stanowią punkt wyjścia do rozpatrywania problemów efektywności. Racjonalność to rozsądne, zdroworozsądkowe oraz przemyślane działanie, prowadzone w najlepszej wierze oraz jednocześnie dające dobre rezultaty. Racjonalność ma podłoże psycholo-

giczne, a przede wszystkim jest pierwotna w stosunku do innych aspektów procesu gospodarowania. Mises w swoim dziele *Ludzkie działanie. Traktat o ekonomii* [2007] stwierdził, że działanie człowieka jest z konieczności zawsze racjonalne. Wychodził z założenia, że ostatecznym celem podejmowanych działań jest zaspokojenie potrzeb działającego. Mogą one mieć cechy korzyści materialnych, ale także tzw. cele wyższego rzędu (np. wierność swojej religii, przekonaniom politycznym, ideałom wolności). Według niektórych badaczy, te drugie mają charakter irracjonalny. Mises polemizował z takimi poglądami, twierdząc, że terminy „racjonalny” i „irracjonalny” mają służyć opisowi wybranych środków do realizacji przyjętych celów. Gospodarność z kolei, jak podaje Becker [2001], to lepsze w porównaniu do stanu przeciętnego wyniki przedsiębiorstwa w zakresie realizacji zmiennych, będących uściśleniem zasady racjonalnego gospodarowania w danych warunkach techniczno-organizacyjnych i ekonomicznych. Ma więc miejsce bezpośredni związek pomiędzy powyższymi kategoriami ekonomicznymi.

Wśród terminów ekonomicznych charakteryzujących efektywność istotne miejsce zajmuje pojęcie rzadkości, rozumiane jako ograniczona ilość zasobów. Jest to więc odejście od klasycznej definicji ekonomii, jednocześnie potwierdzające tezę o bezpośrednich powiązaniach efektywności z ekonomią.

Drugi problem, z którym mamy do czynienia przy analizie efektywności dotyczy jej klasyfikacji. Pawłowski [2004] rozpatruje efektywność z punktu widzenia teorii prakseologii, organizacji i zarządzania oraz ekonomii. Za najbardziej istotny, uznano podział według teorii organizacji i zarządzania, która wyodrębnia 3 podejścia: celowościowe, systemowe i wielokryterialne.

Cele organizacji należy zaliczyć do jednego z podstawowych kryteriów charakteryzowania efektywności, zwłaszcza w ujęciu celowościowym. Cel, czyli to do czego się dąży, co się chce osiągnąć. W *Słowniku pojęć ekonomicznych* [2007] wyodrębniono główny cel, określony jako punkt docelowy, na który zorientowane są wysiłki i zasoby przeznaczono do realizacji strategii organizacji. W ramach głównego celu wyodrębniane są cząstkowe cele. Ich realizacja ma kluczowe znaczenie w decydowaniu o tworzeniu organizacji. Za najważniejszy element charakterystyki celu należy uznać „miernik stopnia realizacji zamierzonych celów”. Dlatego jasne i precyzyjne określenie celów oraz stopień ich realizacji uznano za jeden z kluczowych elementów charakterystyki efektywności.

Względnie stałym określeniem jest podawany w różnych kontekstach termin „zdolność”. Jest to predyspozycję do łatwego opanowywania pewnych umiejętności lub potencjalną sprawność, możliwość robienia czegoś [*Słownik języka...* 1981]. Obejmuje strukturę wewnętrzną organizacji, ale przede wszystkim uwarunkowania zewnętrzne. W przypadku struktury wewnętrznej chodzi o zdolność do wykorzystywania posiadanych zasobów organizacji. Za istotniejsze należy jednak uznawać predyspozycje i potencjalne możliwości organizacji do określania zewnętrznych warunków jej funkcjonowania. W pierwszej kolejności należy wymienić zdolność organizacji do kształtowania takich warunków. Za ważną należy traktować zdolność do pokonywania niepewności, wynikającej ze zmian zachodzących w otoczeniu dalszym i bliższym organizacji. Trzecim elementem jest zdolność do pozyskiwania zasobów istniejących w otoczeniu przedsiębiorstwa.

Ostatnia grupa pojęć związana jest ze sprawnością², czyli relacją pomiędzy uzyskiwanymi rezultatami działania a zaangażowanymi środkami. Według Pawłowskiego [2004], postaciami sprawności są skuteczność, korzystność i ekonomiczność. Skuteczność to stopień osiągnięcia założonych (zrealizowanych) celów. Korzystność definiowana jest jako różnica pomiędzy wynikiem użytecznym a kosztami działania, natomiast ekonomiczność to relacja wyniku użytecznego do poniesionych kosztów działania, powstałych z kosztów materialnych i moralnych.

² Niektórzy badacze proponują zamiennie używać terminów „sprawność” i „efektywność”, jednak jest to zbyt daleko idące uproszczenie.

Potencjalne kierunki usprawnień pomiaru efektywności gospodarowania

Dotychczas uwagę koncentrowano na zmianach zachodzących w mechanizmie rynkowym oraz problemach efektywności gospodarowania. W przypadku tych ostatnich została wyspecyfikowana i zdefiniowana terminologia z zakresu efektywności. Przyjmując takie podejście uwzględniono bardziej kompleksowe widzenie tych zagadnień, które traktuje się jako fundament poprawy konkurencyjności polskich przedsiębiorstw i gospodarstw rolniczych na rynkach europejskich. Ich analiza była próbą wpisania się w nurt badań nad efektywnością i tym samym pogłębienia i rozszerzenia ścieżki badawczej.

Uwzględniając rozważania dotyczące makro- i mikroekonomicznych problemów gospodarczych wyodrębniono do analizy 3 grupy zagadnień: 1) problemy doskonalenia mechanizmów rynkowych w kontekście zachodzących przemian ekonomicznych, 2) rynek doskonały i jego ułomności, 3) pozaekonomiczne aspekty funkcjonowania podmiotów gospodarczych. Jest to ujęcie problemu odmienne niż najczęściej dotychczas przedstawiane w literaturze przedmiotu.

Doskonalenie mechanizmu rynkowego należy także traktować jako problem w ujęciu historycznym. W literaturze tematu wyraźnie zwraca się uwagę, że pomijanie tego aspektu jest poważnym błędem merytorycznym. Możliwość szczegółowego ujmowania mechanizmu rynkowego m.in. przez zastosowanie wyodrębnionych kategorii efektywności, można wpisać w działania mające na celu bardziej precyzyjne zakresowanie obszaru badań.

W nadchodzącym okresie nastąpi dalsze doskonalenie rynkowych mechanizmów prowadzenia działalności gospodarczej na rynkach poszczególnych krajów i na rynkach zintegrowanych. Poprawa ich funkcjonowania wynikać będzie z coraz lepszych środków komunikowania się, doskonalszych mechanizmów finansowania działalności gospodarczej oraz przemyślanej działalności interwencyjnej rządów. Dla coraz bardziej złożonych mechanizmów funkcjonowania rynków lokalnych lub produktowych kategorie efektywności gospodarowania wnikające w szczegóły mogą mieć większe zastosowanie. Występujące różnice mogą umożliwić precyzyjne wskazywanie odmienności i podkreślanie różnic między poszczególnymi rynkami. Wyodrębnione kategorie efektywności powinny ułatwiać uzasadnianie znaczenia nowych faktów, zjawisk oraz procesów ekonomicznych w stosunku do dotychczasowych, ponieważ „lepszość” czegoś nowego to istotny element naukowości.

Funkcjonowanie mechanizmu rynkowego w kontekście efektywności gospodarowania przedstawione w różnych aspektach wymaga doskonalenia dotychczasowej wiedzy oraz kreowania nowej, zwłaszcza w kontekście turbulentnych i chaotycznych zmian w otoczeniu zewnętrznym podmiotów gospodarczych.

Z zaprezentowanych wcześniej i opartych na literaturze stwierdzeń wynika, że konkurencja doskonała stanowi jeden z podstawowych warunków efektywnej alokacji zasobów. W pierwszej kolejności wzięto pod uwagę zasoby rzeczowe, ponieważ mają decydujący wpływ na wzrost gospodarczy. Kształtująca się odmiennie rzeczywistość gospodarcza tworzy nowego rodzaju związki pomiędzy mechanizmami rynkowymi a rzadkością zasobów. Dotyczy to w największym stopniu racjonalności, ponieważ ma bezpośrednie przełożenie na zdroworozsądkowe zachowania uczestników rynku. Wynika to, zgodnie z teoriami liberalnymi, ze spontaniczności zachowania pojedynczych podmiotów gospodarczych. Rynki doskonałe stwarzają również korzystne warunki do dobrych efektów przy realizacji sprawności, korzystności oraz ekonomiczności. Wydaje się, że odmiennie wpływają na inne, uwzględnione w analizie elementy charakterystyki efektywności. Przykładowo, określanie celowości funkcjonowania podmiotu gospodarczego oraz stopnia ich realizacji może się kształtować inaczej, niezależnie od tego, czy mamy do czynienia z rynkiem doskonałym, czy niedoskonałym. Uznaje się, że również zminimalizowane powiązania i zależności będą występowały pomiędzy stopniem doskonałości rynku a zdolnością przedsiębiorstw do wykorzystywania zasobów wewnętrznych organizacji oraz czynników zewnętrznych.

Problemy opisywane przez Sedlacka w ostatnim okresie są poruszane coraz częściej. Kwestie innego widzenia wzrostu i rozwoju gospodarczego, zagadnienia oszczędności w podmiotach gospodarczych i gospodarzek jako całości w poszczególnych krajach oraz nadmierne zadłużenie, to przykłady nie zawsze racjonalnego i skutecznego działania mechanizmu rynkowego. Dlatego powstaje konieczność innego niż dotychczas, spojrzenia na te kwestie. Za istotne należy uznać

powzięcie prób opracowania metodyki pomiaru takich wielkości, jak korzyści, efekty, sposób wykorzystania zasobów i wielkość poniesionych nakładów. Bardzo często mogą one być trudno mierzalne, dlatego w szerszym wymiarze mogą mieć zastosowanie metody analizy jakościowej. Bardziej uniwersalny charakter może mieć zdolność do wykorzystywania wewnętrznych oraz zewnętrznych zasobów organizacji. W tym przypadku mogą mieć wpływ czynniki nazywane przez niektórych ekonomistów „irracjonalnymi”, które będą miały znaczenie przy definiowaniu problemów efektywności w znaczeniu sprawności i skuteczności. Pozostaje również kwestia racjonalności i gospodarności. Traktuje się te dwa pojęcia jako wielkości o uniwersalnym charakterze. W tym przypadku może mieć zastosowanie stwierdzenie Misesa, że każde działanie człowieka, zarówno dające dobra materialne, jak i duchowe jest racjonalne.

Za perspektywiczny kierunek badań uznaje się próby określania efektywności pozamaterialnych aspektów działalności człowieka. Konieczne jest szersze i pogłębione podejście dla rozwiązywania problemów gospodarowania w okresach koniunktur gospodarczych, a następnie sytuacjach kryzysowych. Aktualny kryzys gospodarczy, który ma przede wszystkim wymiar finansowy, doprowadził do wielu istotnych odchyień w zakresie relacji czasowych pomiędzy oszczędzaniem a korzystaniem z oszczędności.

Specyfikacja najbardziej istotnych czynników, ich znaczenie, hierarchizacja oraz określanie związków i zależności pomiędzy otoczeniem a organizacją mogą stanowić bardzo przydatny obszar doskonalenia wiedzy. Szczególną wartość poznawczą może mieć właśnie rozpatrywanie tych zagadnień w kontekście różnych sposobów rozumienia zjawiska efektywności. Należy przypuszczać, że określone wyżej i zróżnicowane pod względem treści merytorycznej kategorie efektywności mogą być dostosowywane do określania racjonalności i gospodarności oraz w miarę ściśle określanych współzależności pomiędzy poszczególnymi elementami otoczenia i organizacji.

Globalizująca się gospodarka oraz dynamiczny rozwój technicznych środków komunikacji i łączności nakazują, przyjąć inne spojrzenie na relacje pomiędzy zjawiskami makro- i mikroekonomicznymi. Ukształtowane w innych uwarunkowaniach będą się zmieniać w konsekwencji zachodzących przemian ekonomicznych. Wytworzy się wiele nowych problemów ekonomicznych. Istotne może być określenie stopnia i zakresu wzrostu wzajemnego oddziaływania na siebie makro- i mikroekonomicznych aspektów procesu gospodarowania. Na uwagę zasługiwać będzie także charakter i wymiar interwencjonizmu państwowego w mechanizmy rynkowe.

Podsumowanie

Przedstawiono na tle wybranych, aktualnych problemów ekonomicznych, główne terminy i ich charakterystyki z zakresu efektywności gospodarowania. Podjęto również próbę określenia stopnia przydatności wyodrębnionych kategorii efektywności do charakteryzowania mechanizmów funkcjonowania gospodarki według reguł rynkowych. Zaproponowane potencjalne kierunki badań mających na celu doskonalenie metod i technik pomiaru efektywności gospodarowania.

W globalizującej się gospodarce następują coraz silniejsze powiązania pomiędzy makro- i mikroekonomicznymi aspektami funkcjonowania podmiotów gospodarczych oraz całej gospodarki. Mechanizm rynkowy jest najbardziej racjonalnym sposobem organizowania procesów produkcyjnych i całej gospodarki. Jednak konkurencja doszła, charakteryzująca jedną z form rynku, stanowić może jedynie wzorzec, ponieważ w rzeczywistości gospodarczej występują odchylenia od rynku doskonałego. Dlatego niezbędne są działania o charakterze interwencyjnym ze strony państwa, których istotą ma być poprawianie niedoskonałości rynku.

Podjęto próbę spojrzenia na problemy efektywności w szerszym aspekcie niż zwykle relacje pomiędzy efektami a nakładami. Wyodrębnione kategorie efektywności oceniane były w kontekście możliwości ich stosowania do analizy i oceny efektywności gospodarowania. Stwierdzono, że lepsze i właściwe może być dostosowywanie wyodrębnionych kategorii do badania określonych zjawisk gospodarczych. Taka metoda postępowania byłaby adekwatna do wzrastającej złożoności zjawisk ekonomicznych. Zwłaszcza w kontekście nieuchronnej konieczności doskonalenia metod pomiaru efektywności gospodarowania.

Literatura

- Becker A. 2001: *Metody mierzenia efektywności zarządzania w przedsiębiorstwie*, Zesz. Nauk. SGGW. Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej 43, Wydawnictwo SGGW Warszawa, s. 189-208.
- Burda M., Wyplosz C. 2013: *Makroekonomia, Podręcznik Europejski*, PWE, Warszawa, s. 710-717.
- Friedman M., Friedman R. 2013: *Potęga rynku*, [W:] L. Balcerowicz (red.), *Odkrywając wolność, przeciw zniewoleniu umysłów*, Zysk i S-ka Wydawnictwo, Poznań, s. 551-569.
- Gadomski W. 2009: *Własność, czyli fundament rynku*, Gazeta Wyborcza, z 17.12.2009, s. 3.
- Griffin R. 1999: *Podstawy zarządzania organizacjami*, PWN, Warszawa, s. 36, s. 14-16.
- Mises L. 2007: *Ludzkie działanie, traktat o ekonomii*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa, s. 15-18.
- Pawłowski J. 2004: *Efektywność przedsięwzięć gospodarczych*, Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa, nr 6, s. 13-22.
- Samuelson P.A., Nordhaus W.D. 2006: *Ekonomia, tom I*, Wydanie II zmienione, PWN, Warszawa, s. 72.
- Samuelson P. A., Nordhaus W.D. 2012: *Ekonomia*, Dom Wydawniczy REBIS, Poznań, s. 329.
- Sandel M. J. 2012: *Nie dajmy się sprzedać*, Gazeta Wyborcza z 19-20.0.2012, s. 22.
- Sedlacek T. 2012: *Mesjasz wśród ekonomistów*, Gazeta Wyborcza z 14-15.07.2012, s. 15-16.
- Słownik języka polskiego, tom III, R-Ż*. 1981: PWN, Warszawa, s. 993.
- Słownik pojęć ekonomicznych A-O. Biznes, tom 9*. 2007: PWN, Warszawa, s. 49.
- Vogl J. 2011: *Rynek już nie jest bogiem*, Gazeta Wyborcza z 3-4 09.2011, s. 22.

Summary

The objective of the paper has been to attempt to look at business efficiency problems from the angle of changes taking place in the present-day economic life. In addition to efficiency defined as the relation of effects and outlays, the following terms have been distinguished and defined: rationality, management, purposefulness, efficacy, profitability and cost-effectiveness. Market mechanisms have got both advantages and disadvantages, the latter being an obstacle to the effective allocation of resources. They include "natural" market unreliability, that is external effects, public goods, increasing incomes and information asymmetry. As a result, while analyzing business efficiency one has to look at the issue of growth from the angle of costs rationalization, and take into account periods of rapid and slow economic growth. It is necessary to improve the market mechanism and evaluate it using various categories of business efficiency. All categories of efficiency can be applied to assess business entities operating under the conditions of perfect competition.

Adres do korespondencji

dr Kazimierz Łęczycki

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

Zakład Ekonomiki Organizacji Rolnictwa i Agrobiznesu

08-110 Siedlce, ul. Prusa 12/14

tel. 662 217 745

e-mail: leczycki@uph.edu.siedlce.pl